

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди**

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КОРЕКЦІЙНОЇ
ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

**Харків
2020**

Редакційна колегія:

Головний редактор – Бойчук Юрій Дмитрович, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Заступник головного редактора – Маркіна Тетяна Юріївна, доктор біологічних наук, професор, декан природничого факультету

Відповідальний секретар – Перетяга Людмила Євгенівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди.

Члени редакційної колегії:

Бондар Віталій Іванович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри спеціальної педагогіки, академік Національної академії педагогічних наук України

Галій Алла Іванівна, кандидат біологічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри здоров'я людини, реабілітології та спеціальної психології

Голуб Наталія Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Гордієнко Ірина Вікторівна, кандидат медичних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Дрозик Людмила Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Золотоверх Владлена Віталіївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Казачінер Олена Семенівна, доктор педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Коваленко Вікторія Євгенівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Орлов Андрій Валерійович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Пашинський Павло Петрович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології та спеціальної психології

Сінопальнікова Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Туренко Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Щербак Ірина Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Рекомендовано редакційно-видавничим відділом Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, протокол №7 від 19.11.2020 р.

А 43

Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти / За загальною редакцією Бойчука Ю.Д. – Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2020. – 376 с.

Збірник містить наукові праці, які присвячені висвітленню проблеми організації комплексного психолого-педагогічного супроводу інтегрованого та інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Розглянуто широке коло нагальних питань, пов'язаних з організацією інклюзивного освітнього середовища, наданням освітніх та корекційно-розвиткових послуг дітям з порушеннями психофізичного розвитку.

Забеліна Г.Д. Використання казкотерапії в логопедичній роботі з розвитку мовлення у дошкільників із заїканням.....	115
Завадська О.А. Умови психолого-педагогічного супроводу дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах інклюзії.....	121
Зінов'єва О.В. Діагностика розвитку довільної регуляції навчально-пізнавальної діяльності учнів молодшого шкільного віку.....	126
Злобіна Н.М. Використання піктограм, як засобу комунікації дітей із синдромом Дауна.....	132
Калашиник С.В. Огляд методик корекції поведінкових порушень у дітей з РАС.....	138
Катріч А.М. Застосування елементів Монтессорі – терапії у сенсорному вихованні дітей із ЗПР.....	143
Кірпа Д.О. Ігрові вправи як засіб профілактики порушень писемного мовлення дітей молодшого шкільного віку.....	149
Колот С.Б. Логопедична ритміка для дітей з загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ).....	156
Комір С.М. Роль і місце дихальних вправ в корекції заїкання	160
Комкова О.М. Формування довільної уваги у молодших школярів із порушеннями писемного мовлення.....	167
Костенко В.А. Складання розповіді за сюжетною картиною як ефективний засіб розвитку зв'язного мовлення у роботі з дітьми старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня.....	175
Кривоніс Д.О. Гра як засіб мовленнєвого розвитку дошкільників із загальним недорозвитком мовлення.....	181
Лактіонова О.М. Особливості обстеження зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ III рівня	186
Літвін Л.М. Діяльність реабілітаційного центру «Право вибору» щодо інклюзії дітей та людей з порушеннями у сучасне суспільство.....	190
Малєєва А.М. Рівні соціалізованості дітей молодшого шкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення.....	195
Мамедова Л.Б. Розвиток соціальної компетентності дітей з РАС засобами соціальних історій.....	200
Маркіна Н.В. Формування емоційного здоров'я дітей засобами музикотерапії.....	208
Маркова Л.В. Стратегія формування потреби у спілкуванні дітей з розладами аутистичного спектру.....	211
Мироненко А. В. Комплексний підхід до розвитку звуковимови у дітей з порушенням слуху.....	218
Мірошниченко І.А. Формування функціональних цілей міждисциплінарною командою фахівців, як засіб реалізації програм допомоги для дітей з моторними порушеннями.....	224
Мірошниченко О.В. Використання музикотерапії в подоланні дизартрії у дошкільників.....	232
Міщенко О. А. Вокальні вправи та вокально-ритмічні ігри як засоби формування інтонаційно-ритмічної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ.....	237

2. Нікольська О., Баенская Є., Ліблінг М. Про аутизм. *Шкільний психолог* : Прил. до газ. «Перше сент». 2004. Лист. (N 43).

3. Островська К. О., Химко М. Б. Проблеми психологічної діагностики аутичних дітей. Методичні рекомендації для проведення практичних занять з курсу «Дитячий аутизм: проблеми психологічної допомоги». Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 38 с.

4. Скрипник Т. В. Феноменологія аутизму : монографія. К.: Видавництво «Фенікс», 2010. 320 с.

5. Шрамм Р. Детский аутизм и АВА: АВА (Applied Behavior Analysis): терапия, основанная на методах прикладного анализа поведения ; пер. с англ. Измайловой-Камар ; науч. ред. С. Анисимова. Екатеринбург: Рама Паблишинг, 2013. 208 с.

Катріч А.М.

ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ МОНТЕССОРІ – ТЕРАПІЇ У СЕНСОРНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ІЗ ЗПР

У статті аналізуються результати дослідження щодо сформованості еталонних уявлень (кольору, величини, форми) у дошкільників із затримкою психічного розвитку (ЗПР), представлені рівні розвитку сенсорних еталонів та визначені основні напрямки роботи з розвитку сенсорних еталонів у дітей старшого дошкільного віку із ЗПР, методами Монтессорі – терапії з використанням Монтессорі-матеріалів.

Ключові слова: діти із ЗПР, сенсорне виховання, Монтессорі - терапія, орієнтовно-дослідницька діяльність.

Постановка проблеми. В останні роки в Україні відмічається стійка тенденція до збільшення кількості дітей із ЗПР. Рання діагностика та подолання ЗПР є однією з актуальних проблем спеціальної психології і корекційної педагогіки. Це обумовлено, з одного боку, великим розповсюдженням цієї форми психічного дизонтогенезу, з іншого — труднощами виховання. Діти із ЗПР, це діти які мають тимчасову затримку в темпі розвитку психіки, яка

відрізняється від загальноприйнятих вікових показників розвитку й виражається в уповільненому темпі дозрівання різних психічних функцій.

Аналіз досліджень і публікацій. Такі діти привертали до себе увагу дослідників ще в ХХ столітті. Терміни «затримка темпу психічного розвитку», «затримка психічного розвитку» були запропоновані Г. Є. Сухаревою. Вивчення дітей цієї категорії почалося порівняно недавно – наприкінці 50-х років минулого століття. Ряд дослідників (Т. А. Уласова, М. С. Певзнер, К. С. Лебединська) виявили серед невстигаючих молодших школярів учнів, неуспішність і особливості поведінки яких часто давали підставу вважати їх розумово відсталими. Ці учні були об'єднані в особливу категорію. У процесі подальших досліджень Т. А. Носова і М. С. Певзнер виділили дві найбільш численні групи й охарактеризували їх як дітей із психофізичним і психічним інфантилізмом [5, с.29].

Багато вчених досліджували феномен затримки психічного розвитку: Л. М. Блінова, І. Д. Бех, В. І. Бондар, Т. П. Вісковатова, Т. О. Єнікеєва, К. С. Лебединський, В.І.Лубовський, М. С. Певзнер, Г. Є. Сухарева, Т. В. Сак та ін. Дослідженнями вчених В. І. Лубовського, С. Г. Шевченко, Р. Д. Трігер та ін. доведено можливість і необхідність ранньої діагностики дітей із ЗПР та створення для них спеціальних сприятливих умов навчання, виховання та адаптації до школи [2, с.62].

Мета статті: проаналізувати вплив елементів Монтесорі – терапії на процес сенсорного виховання дітей із ЗПР.

Виклад матеріалу дослідження. Основою для успішного оволодіння будь-якою практичною діяльністю є сенсорний розвиток. Встановлено, що більшість людських здібностей мають виражену сенсорну основу.

Сенсорний розвиток дитини – це розвиток його сприйняття і формування уявлень про зовнішні властивості предметів (їх кольору, величини, форми, розташування в просторі, смаку, запаху). Зі сприйняття предметів і явищ навколишнього світу починається пізнання, тому сенсорні здібності складають фундамент розумового розвитку.

Працюючи із сенсорними матеріалами і набуваючи власний сенсорний досвід дитина розвиває органи чуття, абстрактне мислення, збагачує активний словник, розвиває творчі здібності набуваючи досвіду при роботі з різними матеріалами.

Актуальність даної теми полягає в тому, що сенсорний розвиток є не тільки фундаментом загального розумового розвитку дитини, а має ще дуже важливе самостійне значення, оскільки повноцінне сприймання необхідне і для успішного навчання дитини, і для багатьох видів праці.

Встановлено, що більшість дітей із ЗПР відчують труднощі через зниження швидкості виконання перцептивних операцій в процесі зорового, слухового, тактильного сприйняття. Орієнтовно-дослідницька діяльність в цілому має більш низький, у порівнянні з нормою, рівень розвитку: діти не вміють обстежувати предмети, довгий час орієнтуються в якостях предметів практичним способом, не проявляють вираженої орієнтовної активності.

Дошкільники із затримкою психічного розвитку не відчують труднощів у практичному розрізненні властивостей предметів, але їх сенсорний досвід довго не узагальнюється і не закріплюється у слові. Недоліки в сенсорному розвитку дитини дошкільного віку важко, а інколи і неможливо компенсувати в пізнішому віці. Це говорить про необхідність організації процесу сенсорного виховання дітей із затримкою психічного розвитку якомога раніше.

Значення сенсорного розвитку дитини із ЗПР для її повноцінного розвитку та майбутнього життя ставить перед теорією та практикою навчання завдання розробки та використання найбільш ефективних засобів та методів сенсорного виховання.

Сенсорне виховання має важливе значення для всебічного розвитку дитини. Видатні педагоги М. Монтесорі, Ф.Фребель, О.Декролі, К.Ушинський, С.Русова, Є.Тихеева, відзначали його як одну з основних сторін дошкільного виховання [1 с.29].

Особливо ефективними, на мій погляд, у роботі з дітьми із ЗПР є перші розробки М. Монтесорі, які були спрямовані на розвиток сенсорного сприйняття і моторики дитини.

Ретельно розроблені нею посібники несуть в собі навчальну задачу і допомагають розвиватися дітям в самих різних напрямках. У кожного з цих матеріалів величезний потенціал і великі творчі можливості.

Програма Монтесорі передбачає освоєння дітьми форми, кольору, величини предметів, розвиток у них слухового, тактильного та інших аналізаторів, використовуючи різноманітні дидактичні ігри.

Монтесорі - матеріали влаштовані так, щоб дитина могла з їх допомогою удосконалювати, перш за все, свої практичні вміння та сенсорні аналізатори.

Для аналізу особливостей сенсорного розвитку дітей із ЗПР був проведений констатуючий експеримент.

Дослідження проводилися на базі Комунального закладу Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) №266 комбінованого типу Харківської міської ради.

В експерименті брали участь п'ятеро дітей із затримкою психічного розвитку.

Для діагностики були використані наступні методики: методика «Дошка Сегена», методика «Кольорові фони», методика «Величини» [3, с.29.31].

Аналіз результатів виявив, що у 60% дітей показники сенсорного розвитку сформовані недостатньо, а у 40% знаходяться в стадії формування. Аналіз результатів діагностики рівня розвитку величини, форми, кольору показав наступне: п'ятьом дітям при виконанні завдання на побудову ряду за величиною з десяти елементів потрібна була допомога педагога через недостатню диференціацію поняттями «великий - маленький». Частина дошкільнят (троє осіб) самостійно впоралися із завданням на диференціацію форми, але назвати самостійно фігури не могли, співвідносили кольори не називаючи їх, потребували допомоги педагога; ще у двох дошкільнят

спостерігалися труднощі навіть при співвідношенні кольорів, дошку Сегена збирали шляхом примірювання.

Все це свідчить про необхідність проведення корекційної роботи з розвитку еталонних уявлень у дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку.

На основі наявних результатів мною був розроблений план корекційної роботи, спрямованої на розвиток сенсорних еталонів у дітей із ЗПР з використанням Монтесорі-матеріалів методами Монтесорі – терапії.

Основними завданнями корекційної роботи з розвитку сенсорних еталонів у дітей з ЗПР є: корекція сенсорних процесів, окоміру і координації; корекція пізнавальної діяльності; розвиток дрібної моторики; розвиток інтересу і спонукання до дій; формування вміння діяти з предметами; формування мотиву до навчання; заняття з дітьми у віці від 5 років до 7 років проводити 2 рази на тиждень; тривалість занять - 20 - 25 хвилин.

Програма розділена на блоки, кожен з яких відповідає за розвиток певних сенсорних еталонів: перше заняття вступне; друге заняття - діагностика сформованості сенсорних еталонів; перший блок - три заняття на вивчення основних кольорів; другий блок - три заняття на вивчення геометричних фігур; третій блок - три заняття на вивчення величини.

В програмі були використані як спеціальні класичні Монтесорі - матеріали - «Рожева вежа», «Коричневі сходи», «формочки-вкладиші» т. ін., так і канцелярські різнокольорові скріпки, звичайні прищіпки для білизни, різні геометричні тіла (кубики, конуси, циліндри і т.д.), таблички, дощечки, рамки, які мають різний колір і фактуру.

В результаті корекційно-розвивальної роботи були отримані дані, що вказують на позитивну динаміку у розвитку сенсорної сфери у дітей із ЗПР.

Троє із п'яти дітей самостійно виконували завдання на диференціацію форми, знають назви основних геометричних фігур (коло, квадрат, трикутник, прямокутник), двоє дітей можуть диференціювати і називати всі запропоновані фігури.

Завдання на визначення кольору: троє дітей виконали самостійно, вони співвідносять і називають основні кольори, двоє дітей знають навіть відтінки.

Найбільше труднощів у дітей виникало із завданням пов'язаним із величинами: 2 дітей виконали завдання після проведеного навчання самостійно, у трьох із п'яти дітей спостерігались труднощі при його виконанні, що може бути пов'язане з порушенням сприйняття, вони намагалися виконати завдання, але йшли шляхом вгадування, потребували допомоги педагога.

Після проведення корекційних занять, усі діти починали правильно виконувати запропоновані завдання, в подальшому на виконання їм потрібно було менше часу.

Висновки, перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження.

Після проведення дослідження, за результатами контрольного зрізу можна зробити висновки, що:

1. Більша кількість дітей змогли самостійно не тільки показати, а й назвати основні кольори, а деякі навіть відтінки.
2. Спостерігається позитивна динаміка розвитку уявлень про геометричні фігури.
3. У дітей збільшилось уявлення про величину.
4. При виконанні завдань діти демонстрували дослідницьку зацікавленість, стійкість уваги, розширення словникового запасу.

Таким чином, я вважаю за доцільне продовжувати працювати в даному напрямку, з метою доведення ефективності методики і подальше її впровадження в освітній процес дітей із ЗПР, а так само адаптації цієї методики для інших категорій дітей.

Список використаних джерел:

1. Внук О. Д. Сенсорний розвиток дітей раннього віку / О.Д. Внук // Дошкільний навчальний заклад – 2011.–№ 8. – С. 29- 32.
2. Войтко В. В. Можливості інклюзивної освіти дітей із затримкою психічного розвитку //Формування готовності педагогічних працівників до роботи з дітьми з особливими потребами в умовах інклюзивного навчання :

тематичний збірник праць / упоряд. А. А. Волосюк, Н. А. Басараба, С. С. Козловська; за заг. редакцією А. О. Лавренчука. – Рівне : РОІППО, 2014. – 343 с. Ст 62.

3. Монтессорри. М. Мой метод: начальное обучение – М.:Астрель: АСТ,2006. – 349 ст.13.

4. Иванова Т.Б., Илюхина В.А, Кошулько М.А. Диагностика нарушений в развитии детей с ЗПР: етодическое пособие. – СПб.: ООО «Издательства Детство-Пресс», 2011. – 112с.

5. Удич З.І. Основи інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник. Тернопіль: КІЦ «ПРІНТ- ОФІС», 2015 – 378с.

Кірна Д. О.

ІГРОВІ ВПРАВИ ЯК ЗАСІБ ПРОФІЛАКТИКИ ПОРУШЕНЬ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті подано добірку ігор, які спрямовані на профілактику порушень писемного мовлення у молодших школярів.

Ключові слова: порушення мовлення, дисграфія, дислексія, профілактика, ігрові вправи, молодші школярі

Постановка проблеми. В останні роки в Україні спостерігається тенденція зростання кількості дітей молодшого шкільного віку з порушеннями писемного мовлення. Оскільки наявність порушень писемного мовлення негативно впливає на процес засвоєння шкільної програми, становлення особистості дитини, її психологічний розвиток, актуальним стає питання пошуку ефективних шляхів та засобів профілактики порушень писемного мовлення у дітей молодшого шкільного віку.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема вивчення порушень писемного мовлення знайшла широке відображення у наукових роботах Т. Ахутіної, О. Гопіченко, Н. Голуб, О. Гриненко, Л. Єфименкової, Р. Левіної, О. Лурія, О. Корнева, Р. Лалаєвої, О. Мастюкової, С. Мнухіна, Н.Нікашиної, Л. Парамоновой, Т. Пічугіної, О. Російської, І. Садовникової, Є. Соботович, Л.